

Ànimes batudes

JAUME BARRULL PELEGRÍ



Pagès editors
LLEIDA, 2015

—COM S'ATREVEIX...?

Està acostumada a conversar a través de la tanca, de mitja altura, que separa la vorera, del petit jardí que s'obre davant de la casa, però mai, fins ara, li havia passat que algú entrés sense estar expressament invitat a fer-ho, i encara menys un desconegut. De fet, aquell espai, encara que el té ple de testos amb unes flors molt ben cuidades i amb una petita taula de jardí i un parell de butaques de vímet, només és un lloc de pas. El jardí de bo de bo és a la part del darrere, sense més vista, però, que el cel i els arbres del reguer que s'alcen per damunt d'una tàpia, rodejada, durant tot l'estiu, per unes supèrbies hortènsies. És un indret recollit i acollidor on es retira quan té ganes de llegir o té una visita amiga o, simplement, quan vol estar-se sola amb els seus records. Passa, però, llargues estones al jardinet, sobretot a l'hora de la marinada, que allí bufa millor que no pas a la banda del darrere. Li agrada veure desfilars la gent per davant de casa i conversar de manera oberta, rutinària i intranscendent amb els que passen. Des que el poble ha crescut cap aquella banda i hi han construït les piscines municipals, el trànsit d'anants i vinents s'ha multiplicat considerablement i no falta mai amb qui establir una xerradeta. Li encanta, especialment, quan es tracta d'antigues alumnes,

sobretot si fa temps que no les veu. Aleshores, sempre s'acaba sorprenent que el temps passi tan ràpid i que aquelles noies tan joves puguin tenir una canalla tan gran i tan guapa. *Ens fem grans senyoreta*, comenten entre rialles. Em faig vella, pensa ella resignada. Tanmateix només molt excepcionalment, convida alguna d'aquelles persones a entrar i a seure una estona. Tan sols la Florència té butlla. Ja és una dona gran, però encara va airosa, i quan ho necessita li dóna un cop de mà en les feines de la casa. Li encanten les visites de la Florència perquè la posen al corrent de tot allò que passa pel poble, principalment sobre matrimonis precipitats i històries de banyes. *No hi ha un pam de net*, cregui'm, assegura cada cop que arriba, satisfeta, amb una nova xafarderia.

—Sap qui ha fet pasqua abans de rams? La Sònia, la xiqueta de cal Sogues. És clar que ha tingut bona escola, perquè sa mare...

—Florèenciaaaa...

—Es casa amb un barbut de Bell-lloc... comunista igual que ella...

—No ho digui això, que no ho sap.

—Que no ho sé? Ho diu tothom! El va agafar la policia durant una reunió que feien en una església de Barcelona. Que ara sembla que a missa només hi vagin els comunistes. Va estar no sé quants dies a la presó. Prou que ho explicava la Sogues per les botigues, com si el fet que posin el futur gendre a la presó fos la gran cosa! Ja li dic jo que no sé pas on anirem a parar.

—Els temps canvien, Florència, i nosaltres ens fem velles.

—Canvien, o no tant, perquè el vell Sogues va ser dels primers d'anar a la guerra voluntari. Era d'un partit que li deien el PUM, prou que se'n deu recordar. Quan va tornar de la guerra es va passar una bona colla d'anys a la presó.

—Aquesta història ja és vella i més val no tornar-la a remenar.

—Si vostè ho diu... encara que em sembla que vostè tot ho tira per la bona banda. Però encara no sap la més bona: els

del Casino, tan senyors i tan dallonses que són, han organitzat una excursió a Perpinyà a veure una pel·lícula d'aquestes marranes, un *Tango*, em sembla, on no sé quin disbarat diuen que fan amb *mantequilla*. Si és el que dic jo, ni un pam de net, i això que Franco encara no s'ha mort...

—Ai, Florència, que desbarreu! què hi té a veure Franco amb tot això?

—Jo ja sé el que em dic, si no temps al temps...

La visita d'aquella tarda, però, és diferent. És una dona més aviat alta i pleneta de carns, però de bon veure encara. D'una edat com ara la seva. Vesteix d'una manera senzilla però elegant, d'esport, amb un toc que indica que no és del país. La saluda al mateix temps que obre la balda i es dirigeix, somrient, cap a la petita taula. Ella s'alça de cop, mig per cortesia, mig per desconfiança, ja que no sap pas qui és fins que la saluda. *Quants anys, Carme, com es troba?* Aleshores la reconeix pel to de veu. Les cames li fan figa i, blanca com el paper, busca, a les palpentes, la cadira on, sense massa esme, es deixa caure.

—Com s'atreveix...?

La forastera no sembla pertorbar-se i, decidida, li omple el vas que hi ha damunt de la taula.

—Begui una mica d'aigua, li farà bé —li diu mentre pren seient a l'altra butaca.

—Què vol? Què busca? —pregunta encara no recuperada del tot.

—Estigui tranquil·la, no res en concret. Passava per aquí i en veure-la l'he reconeguda a l'instant i no he pogut resistir-me a saludar-la.

—Sí és clar, passava per aquí, però jo no li he dit... li sembla normal?

—Disculpi. No voldria ofendre-la, ni tampoc incomodar-la.

—Ofendre potser no és la paraula, però efectivament m'incomoda. Després de tants anys no sé a què treu cap tot això.

—Potser té raó i no treu cap a res. De fet només recordava.

—Recordava... però no hi ha pensat que em pot portar mals records?

—Francament, no hi he pensat, he actuat per impuls, però no es pensi que no l'entenc i em sap molt greu. Tanmateix, com vostè mateixa ha dit, ja fa molts anys.

—Això no hi fa res, és millor que ho deixem córrer.

La Carme ha anat recuperant la calma i el color de la cara, però encara no està segura de controlar la situació, sobretot perquè s'adona que la forastera l'està portant al seu terreny i l'està enredant en una conversa que de cap manera hagués volgut començar. Perquè efectivament, tot i que hagués passat tant temps, la presència d'aquella dona la incomoda i la disgusta. En part perquè se li escapen les raons que l'han dut fins allí. Tanta desimboltura i tanta cordialitat aparent, es diu, ha d'amagar alguna cosa: la gent no entra a les cases així, sense més ni més, a fer una mica de memòria. És clar que, recorda ara, de jove ja era així: molt decidida i una mica setciències. D'altra banda, ella no necessita recordar res perquè no ha oblidat tots aquells fets, ben al contrari. Encara que hagi passat tant temps els té ben presents, cada dia. Cada petit incident li retornen les imatges d'aquells dies infausts. Tanmateix, ha aconseguit, des de ja fa molts anys, viure en pau amb ella mateixa i amb els seus records. El temps, pensa, cicatritza les ferides però no fa oblidar. I a poc a poc s'ha acostumat al seu món interior i mai no li ha vingut de gust que ningú pugui pertorbar-lo i encara menys aquella visita inesperada. Es remena a la butaca, com si busqués millorar la posició de l'esquena, i se serveix un altre vas d'aigua. *Perdoni, vol beure?*, pregunta quan ja té el vas ple i sense reparar que no n'hi ha cap altre a la taula. *No he oblidat*, diu amb una veu molt baixa, com si només parlés per a ell mateixa, *però he cicatritzat les ferides*.

—No volia dir que jo hagi oblidat —es va excusar la forastera—. És clar que no. Quan dic que vull recordar ho deia

més aviat en el sentit de retrobar els paisatges i les persones del meu passat. Però de cap manera voldria obrir les ferides de ningú. Tampoc les meves.

—Doncs no entenc per què no ho deixa córrer.

—Perquè al cap i a la fi ningú no pot renunciar al seu passat. Seria com renunciar a la pròpia vida, encara que a vegades aquest passat ens incomoda. Però no el podem reescriure, i potser és millor que sigui així.

—No es pot reescriure però ens en podem penedir.

—Sí. I de què serveix? Bé, a vostè potser sí que li serveix, però jo sóc del parer que *ce qui est fait, est fait* que diuen els francesos.

—No s'enganyi —va replicar-li la Carme—, les coses no passen d'una manera inevitable com ara una tronada d'estiu o un fred tardà que ho mata tot. Les coses passen perquè les persones les fem passar. Cadascú és responsable de la seva vida.

—Però hi ha unes circumstàncies que ens empenyen o, si vol, que ens permeten fer certes coses que en un altre moment potser no faríem, al cap i a la fi la nostra llibertat sempre és limitada.

—No tracti d'amagar-se darrere de les circumstàncies. Aquestes sempre són les mateixes per a tothom, però no tothom actua d'igual manera. Sempre n'hi ha uns que busquen la ruïna dels altres i potser la seva i tot, i gent prudent, que procuren no tirar més llenya al foc. Sempre ha estat així, aleshores també. I algunes bones persones ho van acabar pagant molt car, massa i tot. No sé si m'entén?

Sí que l'entenc, és clar que sí! ha pensat la forastera. He fet memòria de tota aquella història milers de vegades i ens l'hem explicat els uns als altres sense defallir. De fet, aquells anys són tota la meua vida, i tot el que he viscut després no ha sigut sinó la seva conseqüència. El pes insuportable de la derrota ens ha obligat a fer-nos moltes preguntes i a donar moltes respostes a tanta por i a tanta angoixa. El problema,

pensa, és que aquesta dona potser no em pot entendre a mi. Els guanyadors mai no s'han sentit culpables de res i, per tant, mai no s'han vist abocats a reconsiderar els seus records. Comença a pensar que potser s'ha equivocat d'entrar a saludar-la. Que, en definitiva, potser s'ha equivocat de tornar al poble.

—Amb tant de temps mai no havia tingut cap ganes de tornar —va replicar finalment—. I això que el meu home i els fills m'hi han insistit durant anys. Bé, quan encara vivien els pares sí que hagués tornat, però aleshores no era possible. Però finalment he cedit als seus precis, deu ser que em començo a fer vella i em deixo convèncer més fàcilment que abans. O potser és que ara sento la necessitat d'acomiar-me. De qui? De mi mateixa, del meu passat. Potser ho trobarà estrofolari o massa literari, però és ben cert. D'altra banda, han estat massa anys de llunyania i una absència tan llarga ha fet que l'escenari de la meva joventut s'hagi anat difuminant. Se m'ha anat esborrant el paisatge, el poble, les cases, totes aquelles coses que en un moment o altre havien format part de la meva existència. És en aquest sentit que li deia que volia recordar: recuperar les imatges que havien format part de la meva vida.

És una perspectiva que no se m'hagués acudit mai, pensa la mestra. És clar que jo no m'he mogut mai d'aquí. Des d'aquest punt de vista la meva vida ha estat plana, sempre igual, perdurable. Diu que se li ha esvaït la memòria perquè ha estat tants anys fora, però als que ens vam quedar ens ha passat el mateix, encara que d'una altra manera. Els hem oblidat. Em fa l'efecte que si aquesta dona es passeja pel poble no la reconeixerà ningú, a mi mateixa m'ha costat, i a la jovenalla no cal dir, la majoria potser ni tan sols n'ha sentit a parlar mai. Cadascú ha guardat només els seus records i només els ha compartit amb els seus. Els altres no han existit. Ara m'adono que tant que vaig parlar amb el Mateu, sempre hi va haver una mena de mur de silenci sobre aquells anys que cap dels dos vam traspasar. És clar que parlar d'una guerra com la nostra sempre és difícil, perquè tot allò que uns volen callar

és justament el que més interessa recordar als altres i al final no hi ha manera d'entendre's. Sigui com sigui, però, en públic, aquella època ha quedat sepultada en l'oblit. I potser és millor així, perquè també s'han sepultat els odis i les rancúnies. Però potser no. Potser aquests han quedat sepultats intactes justament perquè no sabem res els uns dels altres. Dels pensaments més profunds, dels sentiments que ens fan feliços o dels que ens amarguen l'existència. Què sé jo d'aquesta dona que diu que se li han esborrat els records i que hi ha coses del passat que la incomoden? Potser té raó i ja és hora de remoure la memòria i airejar tants ressentiments que, vulguis que no, tots plegats hem anat amagant i callant. Potser sí que ja és hora de fer caure el mur de silenci, encara que fins ara ens hem pensat que ens protegia, i fer les paus amb la vida. Ai, mare, em sembla que em comença rodar el cap.

PASSAVA UNA MICA DE LES ONZE de la nit de la diada del Carme de 1936, quan els que vigilaven des de cal Cisteré van veure que s'obria la porta de la caserna dels civils i que dues ombres s'acomiadaven en veu baixa. Un cop tancada la porta, les dues ombres van marxar buscant la protecció de la foscor de la nit. Una no era fàcil d'identificar, podia ser la de l'alcalde o, potser, la del Manel Moix; l'altra, era la del Pepe de cal Carreté. Segur! Una bala mora, a la guerra del Marroc, se li havia endut un tros del turmell mentre mirava de rematar un clau de la bota, i des d'aleshores caminava fent una mena de saltironet. *I encara rai que aquell moro fill de puta no devia tenir massa punteria que si no ja faria dies que seria al canyet*, comentava el Pepe sense perdre l'humor. *Ara, rematava, gràcies a aquell desgraciat em vaig estalviar la carnisseria d'Annual.*

Quan la nova d'aquella desgràcia va arribar al poble, pels volts de la Pasqua Granada de 1922, hi va haver un gran enrenou ja que era el primer fill de Sant Bernat de Riucorb, que ningú sabés per pròpia experiència, que era baixa militar. Com que s'ignoraven els detalls del fet aviat

es van generar tota mena de rumors: des dels que asseguraven que l'havien operat en un hospital de Ceuta fins als que el donaven per mort i sepultat. Tothom, però, ho sabia de bona font. Quan finalment va arribar la notificació del Ministeri de la Guerra, estava redactada en un llenguatge tan enrevessat que ningú no va acabar d'entendre si estava molt o poc greu. No hi havia cap dubte, però, que era viu.

El Centre Republicà Unionista va ser el primer a alçar la veu. No era qüestió de deixar passar per alt que un fill del poble hagués estat víctima d'una monarquia que es preocupava més dels seus propis negocis i de satisfer els afanys de quatre militars, que no pas del progrés del país i del benestar de la gent. Van organitzar, per al proper diumenge, un míting que esperaven que faria història.

—No podem deixar escapar l'ocasió —va assegurar el Mateu, cap de fila del Centro—. Aquests del Casino no se l'acabaran, el Pepe!

El vell Cercle Republicà Unionista, anomenat per tothom el Centro, tenia la seu a la plaça de l'Oli, damunt del cafè El Progreso, encara que, per aquelles coses estranyes que sovint té la llengua, tothom li deia El Progrés, tradicional punt de trobada dels republicans, els anticlericals i els disconformes en general. La plaça, dita oficialment, i amb ànims decididament venjatiu, de Sant Isidre, era la tercera del poble en discòrdia. Conservava un fort sabor tradicional: tenia una forma arrodonida i pel sud s'obria als horts propers per un carreró porticat per on amb prou feines passava una somera carregada d'alforges. Es trobava cap a la part més fonda del poble i duia aquest nom perquè a la banda de ponent hi havia el molí d'oli.

El molí històricament havia estat d'una antiga Confraria de Sant Isidre lligada a la parròquia, però l'any 1918 els republicans, amb una jugada mestra, se'n van apoderar i va

passar a dir-se Sindicat de Pagesos, a seques. Quan aquell any, en plena batussa pel control del sindicat, la processó del Corpus va passar per la plaça, on sempre s'aturava davant un altar presidit pel sant patró del sindicat —i dels propietaris— els clients del Progrés van sortir tots al carrer sense treure's les gorres ni fer la genuflexió, tal com exigia el tradicional respecte al Santíssim Sagrament. Per compensar l'ofensa, i des d'aquell mateix any, el dia de l'octava del Corpus es feia altra vegada la processó, encara que no tan concorreguda i només pels voltants de la parròquia. Una processó expiatòria que aviat, sense que ningú sabés qui havia començat, tot i que el senyor rector sempre va desconfiar de l'Apotecari, es va passar a anomenar, sense remei: “la processó de les gorres”. Per replicar el fet que la festa del Corpus evitava la plaça, els del Centre hi organitzaven, cada any, a la mateixa hora de la solemne litúrgia, ball amb orquestra.

El diumenge anunciat, a l'hora del cafè ja es va veure que El Progrés es quedaria petit. No només hi havia mig poble, sinó que ja havien arribat molts grups del veïnatge. La plaça de l'Oli bullia com una olla. En conseqüència, la Junta va decidir traslladar l'acte al carrer i muntar la tribuna d'alt d'un carro, adornant el lateral que donava al públic amb les banderes catalana i republicana.

No va tardar ni cinc minuts a fer acte de presència la Guàrdia Civil.

—*Tendrán que quitar este carro porque no tienen autorización del ayuntamiento para invadir la plaza pública.*

—*Sí? Pues ya se lo dirá usted a todo este gentío que se vuelva para casa, porque dentro del local no se pueden meter.*

—*Mire, yo cumplo órdenes...*

—*Pues dígale al de las órdenes que venga a darlas él. Así podrá saludar al señor alcalde de Lérida.*

La parella, que tampoc no tenia massa ganes de gresca, va arronsar les espatlles i va semblar que ho deixava córrer. De fet, els del Casino, adonant-se de la gentada congregada i valorant la personalitat dels oradors, també van preferir fer-se l'orni i no insistir en la prohibició. *Ja sabem què passa amb això dels mítings: acabat de dir, acabat d'oferir, així que com menys se'n parli millor. Res, foc d'encenalls! Oi que m'entenen?*, va sentenciar, com sempre que es tractava d'un assumpte delicat, *don* Isidre.

Els oradors no van pas decebre una multitud ja molt predisposada a l'entusiasme. Va obrir el foc el Mateu, que va arremetre contra el Casino i l'Ajuntament. Els va acusar que mentre els seus fills es quedaven a casa tan tranquils perquè podien pagar la soldada, els fills del poble havien d'anar a morir a l'Àfrica. *A cap de nosaltres se'ns hi ha perdut res, en aquelles terres miserables*, va concloure. Va reclamar que l'ardor d'aquella tarda es convertís en vots en les properes eleccions municipals i així podrien començar a governar a favor de la majoria. El Mateu era un home directe, encara jove, i feia anar el mateix llenguatge del poble, de manera que no li va costar gens encendre els ànims d'una plaça en la qual no hi cabia ni una agulla.

El plat fort corria a càrrec de les personalitats de Joventut Republicana de Lleida. El Ricard Palacín va anar al dret, sense embuts, tal com agradava a l'auditori. Va arremetre contra el rei, al qual sempre va anomenar *El Cametes*, contra els militars, que tots eren molt patriotes però que no s'interessaven per res més que per les medalles. *Totes pensionades eh? No ens enganyem!*, va clamar entre aplaudiments d'un públic enfervorit. *Això*, va dir, *amb la República s'acabaria de seguida, perquè la República no seria dels tres o quatre grupets de privilegiats i aprofitats. La República*, va proclamar, *és el poble sencer!* El doctor Torres, alcalde de Lleida, va tancar l'acte. Tot i que començava a sordejar, tenia una oratòria solemne, moderada en el llenguatge, però contundent en els

conceptes; no feia massa concessions a l'entusiasme popular, però enlluernava un auditori que, a tombs, no acabava d'entendre el darrer significat d'allò que deia. Torres va parlar, sobretot, de Catalunya i que quan disposaria del seu destí s'acabaria això de anar a fer la guerra a pobles que no li havien fet cap mal i que tenien tot el dret a ser lliures. Va aprofitar per carregar contra la Lliga Regionalista que, incapaç de tirar endavant l'autonomia catalana, havia acabat entrant al govern. *No al govern d'Espanya, sinó del rei. Amb la finalitat, va concloure, de salvar els interessos dels rics, no els de Catalunya! No els dels catalans!*

Aquella nit, després de sopar, sense necessitat de ser convocats per ningú, al cafè del Casino no n'hi faltava cap dels que hi havien de ser. El cop de força dels republicans els havia agafat per sorpresa i més d'un començava a pensar que potser tot plegat acabaria sent alguna cosa més que foc d'encenalls

El Casino era un edifici pretensiosament senyorívol. Als baixos hi havia el Salón i les estances obertes al públic en general. Al primer pis s'hi accedia per una àmplia escalinata que donava al casal un cert aire de dignitat. Era la zona reservada exclusivament als socis i els seus convidats i prohibida a les dones. A la gran balconada que donava a la plaça de la Vila hi havia els pals per a les banderes: l'espanyola i la de Sant Bernat, i, segons com bufés el vent, la catalana. També hi penjava un cartell de fusta que feia temps que reclamava una repassada on s'hi podia llegir: "Casino Principal". Al fons del cafè, separat per una mampara de vidre glaçat, hi havia un billar i la sala de jocs, oficialment d'escacs, però sobretot s'hi feia la botifarra, a la tarda, perquè a la nit s'hi jugava fort, amb l'aquiescència, deguda i discretament retribuïda, del caporal de la Guàrdia Civil. La de l'Ajuntament no calia, ja que tots eren socis de la casa.

—Massa miraments és el que hi ha —va sentenciar el senyor Felip—. Si ells han portat tota la púrria de la comarca, no sé perquè no s'ha fet venir la Guàrdia Civil de Mollerussa i la de les Borges fins i tot. Per quan els guarden els civils? Per l'endemà de la revolució? Tots aquest només entenen la llei del bastó! Que un pobre xicot hagi estat ferit, que vés a saber si ho ha estat, mai no és causa per dir els disbarats que s'han dit contra el rei i l'exèrcit. Per aquest camí aviat ens trobarem com a Rússia! —El senyor Felip Cases i de la Mora, amo de cal Marxant, era un senyor sense fissures. De tarannà autoritari, difícilment donava mai el braç a tòrcer. Per això li agradava obrir sempre el foc, sense contemplacions, prou ho sabia que després vindrien els estira-i-arrossa. Amb ell, però, si es tractava de fer martin-gales, no calia que hi comptessin: ell sempre tirava pel dret.

—Jo —emfatitzava una vegada més *don* Isidre—, si m'autoritzen, tinc un pla. En primer lloc, com deia el Felip, cal saber la gravetat del Pepe. Per tant, el que hem de fer és posar-nos en contacte amb ell. Si pot ser abans que els de casa seua i tot. Hem d'aprofitar el permís que li donaran per fer-lo venir al poble d'acord amb els nostres plans. Ha d'arribar un diumenge, a l'hora de la missa major, que serà d'acció de gràcies. En acabar, hi haurà una recepció al Saló de baix, convidem tota la parentela del xicot i la gent que li és més amiga. Per arrodonir la jugada li hem d'oferir una feina, sobretot si és que no pot continuar treballant en el negoci familiar. Així, la gent s'adonarà que nosaltres oferim solucions als problemes. I després, que vinguin aquest cançons de Lleida a veure què li donen. No res no li donaran! Discursos! Oi que m'entenen?

—De quina feina esteu parlant? Qui li ha de donar aquesta feina?

—Mireu, ja comença a ser hora que algú més jove es faci càrrec d'aquesta casa, el Cinto es fa gran i aviat no

tocarà ni quarts ni hores. És una ocasió que ni feta a mida i amb un tret matem dos pardals.

L'endemà mateix, *don* Isidre va anar a veure el governador militar de Lleida per explicar-li el pla, demanar-li ajuda i oferir-li la presidència dels actes. Als dos dies tenien notícies concretes de quina era la situació: el xicot havia rebut un tret al peu, no era greu, però quedaria coix.

—Ni pintat! —va exclamar *don* Isidre—. Coix, que s'oblidi de fer de carreter.

Tres setmanes més tard era el gran dia. A les onze en punt, el senyor governador militar, la junta del Casino, l'Ajuntament, amb l'esperada absència dels dos regidors republicans, i tots els de cal Carreter, que si van formar era perquè no els va quedar cap més remei, rebien el soldat Josep Buixareu Cuadrat al peu de les escales de l'església i tots plegats passaven a ocupar els primers bancs. Al Pepe li van posar una butaca i un reclinatori una passa per endavant de la seva família, que ocupava la primera fila de la banda de l'Epístola; la de l'Evangeli, dues passes per davant de la corporació municipal, estava presidida per l'autoritat militar, també amb butaca, una mica més alta, i reclinatori, folrat amb un drap vermell. La missa va ser realment solemne i el sermó a l'altura de les circumstàncies, que el senyor rector quan s'hi posava era un orador de gran volada. El Pepe, blanc com un mort i suant com un condemnat, es va passar més de mitja missa assegut a la butaca, cosa que tothom va atribuir a la debilitat de la convalescència i a l'emoció d'un acte tan sentit. Després, al Saló del Casino van fer ple. Els homes van brindar amb vermut i les senyores i les criatures amb llimonada, i tant l'alcalde com *don* Isidre i el senyor general van prendre la paraula per exaltar l'heroi en particular i l'exèrcit en general. Tots tres van coincidir que aquell xicot era la viva representació del jovent. *Una*

juventud que está dispuesta a todo para salvar la patria y la civilización. ¿A cambio de qué? ¡De nada! ¡Del honor del deber cumplido!, va proclamar *don* Isidre.

Abans d'acomiar-lo, *don* Isidre es va dirigir en privat al jove i generós heroi citant-lo l'endemà a les deu del matí. *Al meu despatx: i a veure si fas més bona cara!*

A l'hora del cafè, el Casino es va tornar a omplir. El Cinto, gat vell, va treure el millor conyac i els havans que reservava per a les gran ocasions. Res de fàries, va pensar, avui és festa grossa. Tots estaven eufòrics i es felicitaven de la bona pensada de *don* Isidre.

—No és per dir-ho, però el sermó, mossèn, brodat! Venint de vostè no és cap sorpresa, però. Heu pentinat els del Centro ben pentinats. Sense cridòries, que és com hem de parlar els que tenim la veritat per bandera.

El senyor rector assentia, benvolent, amb inclinacions de cap, mentre la cendra de l'havà li rodolava per la sotana dels dies de festa.

—I el Pepe s'ha portat com un home... se li notava l'emoció...

—Massa i tot que s'ha portat com un home —va saltar *don* Isidre, que ja feia estona que tenia ganes de deixar-ho anar—. De tan home que una mica més ens fot la festa enlaire. —Conscient de l'expectació que les seves paraules havien despertat, va fer una llarga pausa.

—El senyoret —va dir finalment—, en arribar a Lleida, en lloc d'anar a dormir a la fonda La Mundial, com era el seu deure i on tenia sopar i llit pagat, se'n va anar a passar la nit en una casa de putes, perdoneu mossèn, del carrer de la Companyia. Aquest matí, el Rogelio no el trobava per enlloc: qui s'ho podia pensar! Ara entendran aquell retard de quasi mitja hora que ens ha fet perdre *l'oremus* a tots plegats. Sort que el senyor general ni ho ha sospitat, que si no li fa un consell de guerra allí mateix. Com que el

cap de cony, perquè no sé li pot dir d'una altra manera, no en va tenir prou de passar la nit amb una meuca o vés a saber si amb més d'una i tot, millor que no entrem en detalls, va agafar una bufa de campionat. Ara entendran que la pal·lidesa de la cara i el posat de beneitó no tenia res a veure ni amb la devoció ni amb l'emoció dels herois, sinó amb una ressaca de cal Déu. Oi que m'entenen?

—Això —va apressar-se el senyor rector—, no ha de sortir d'aquí. Ni a cal Carreter ho haurien de saber. Tot el pla se n'aniria en orris i els del Centro tindrien teca per a dies. Mare de Déu Santíssima!

—I la feina? Què fem amb un paio així?

—Això de la feina, amb el vostre consentiment, ja me n'encarregaré jo —va sentenciar *don* Isidre. No cal amoïnar-se, ja veuran com el collaré ben collat, com hi ha món! Vostè mossèn em sembla que també s'hi haurà d'arromangar, aquest jovent d'avui ha perdut ben bé el nord...

Don Isidre Guix i Massip era l'hereu de la Torre Gran, des de temps molt reculats la casa més forta no només del poble sinó de tota la rodalia. Tenien terres en arrendament per tots els termes de la vora i les que menaven ells directament necessitaven una colla de jornalers i mossos de mula que governava un majoral que els anava a contractar, per anys, a la fira de Guissona, el 27 de desembre, festivitat de Sant Joan Evangelista.

Fins no feia tant de temps, aquella casa, que tenia un aire entre masia antiga i torre fortificada, quedava una mica apartada del poble. Però ara ocupava una de les cantonades de la plaça de la Vila, al costat del Casino i a l'altra banda de l'Ajuntament. A mà dreta del casalot arrancava, fent costa amunt, la carretera de Lleida que també duia a l'estació del ferrocarril, i fent cantonada amb aquesta via començava el raval de Tàrrega. L'últim gran senyor de la casa, el pare de

don Isidre, un home intrèpid, autoritari i un punt esvalotat, de jovenot havia assolit el grau de coronel dels Reials Exèrcits Carlistes. L'home, que va tornar de la guerra com si l'hagués guanyat, no admetia més nom que l'alta graduació militar aconseguida al camp de batalla, estatus que reforçava el paper de grans cacics de la comarca que sempre havien exercit els hereus de la Torre Gran. A poc a poc, en alguns ambients del poble i de fora, el tractament militar es va anar imposant sobre el nom tradicional de la casa i així, a l'hereu alguns li van començar a dir el *Coronelet*. Aquest, però, que havia estudiat dret a Saragossa, no va parar fins que va aconseguir que l'anomenessin *don* Isidre. Era l'únic *don* de tot el poble. *Don* Isidre tenia una germana, la Mercedes, que havia estudiat interna a les Dames Negres de Barcelona i s'havia casat amb un notari de Bellpuig, i ara vivien a Valls. Els dos cunyats tenien molt bones relacions ja que el notari s'havia convertit en el principal conseller legal i econòmic de l'hereu de la Torre Gran.

Per contra, a la mestressa jove, la senyora Margarida Mas i Carrasclat, tothom la coneixia com la Coronela. Era la primera de la saga que feia anar aquest títol i li anava que ni pintat. Era la segona filla d'una família lleidatana carlista de soca-rel: la germana petita havia professat al Carmel de Lleida, l'hereu era casat i tenia sis fills i el del mig era procurador als tribunals, *bon vivant* i amb tanta energia com la germana gran, amb la diferència que aquesta l'havia reservada pel tàlem nupcial i ell l'havia esbarriat per més de mitja província. El marit, *don* Isidre, havia après a nedar i guardar la roba i, sense deixar mai del tot la Comunió Tradicionalista, es podia relacionar igual amb conservadors com liberals i fins i tot amb la Lliga Regionalista, sempre que no envaïssin el territori polític que havia heretat amb la hisenda familiar. La muller, ben a l'inrevés, era de principis incommovibles, dura de tracte amb els estranys i els

de casa, menys amb el fill gran, el Carles, al qual li reia totes les gràcies; els altres tres, un noi i dues noies, també havien de passar per l'adreçador. Era Coronela i n'exercia.

—Noi, si tu i jo ens hem d'entendre, millor que parlem sense embuts: clar i català —va engegar *don* Isidre que volia posar el xicot al seu lloc des d'un bon començament.

El Pepe, a les deu clavades era a la Torre Gran, cosa que va causar una bona impressió a *don* Isidre, que no li agradava gens que ningú contradigués les seves ordres o li fes perdre el temps, encara que tingués una excusa tan gratificant com haver-se passat la nit fornicant.

—Ja t'ho vam mig dir: si vols, al Casino hi tens una feina; el Cinto, que és una bellíssima persona, necessita un relleu. Ell diu que no, però la feina se li fa cada dia més costa amunt i la meitat de les coses es queden per fer. No es tracta només de fer-te càrrec del cafè sinó d'estar al *tanto* de la casa, ser el majordom, com si diguéssim. Això et representarà un sou més les propines, però aquestes dependran del *salero* que hi posis. Què hi dius?

Don Isidre s'asseia en un butacot d'unes dimensions considerables que havia heretat d'un oncle patern jutge a Cervera, darrere una àmplia taula de despatx feta a mida, igual que el conjunt d'armaris que mostraven les prestatgeries plenes de llibres. Tot plegat era un ambient pulcre i extremadament ordenat, de manera que en un primer cop d'ull, hom no podia endevinar si aquella estança era un lloc de treball ni si el seu propietari en tocava mai cap, d'aquells llibres tan ben arrengrerats. Un quadre del vell coronel presidia la paret que quedava a l'esquerra del balcó, mentre que a la dreta hi havia penjada una senyora de rostre amable i dolç que, sense cap mena de dubte, era la mare de *don* Isidre. A l'altra banda, sobre un canterano i sota un santcrist de marfil i marqueteria, hi havia un gravat

on es representava la genealogia de la branca carlista fins a la darrera guerra.

—Home... vull dir, *don* Isidre, amb la desgràcia aquesta del peu, aquí al poble massa per triar no tinc, ara, a Lleida potser si...

—Deixa't de Lleida, creu-me. Allí sempre seràs un número i aquí, si fas les coses ben fetes, seràs un home respectat. Oi que m'entens? Això sí, has de complir. D'aquesta història del diumenge millor que no se'n parli més i, sobretot, no s'ha de repetir ni de broma. Any nou, vida nova i de *frente!* Fem una prova: tres mesos, a veure què et sembla a tu i als senyors socis.

—Si és així ho provaré.

—Molt bé, una darrera cosa, però. Si no t'agrada la feina tan amics, però com em fallis, com no siguis lleial i vagis explicant per aquí i per allà que si al Casino això o allò, et juro que t'ensorraré a tu i a tota la teva parentela aquí i a Lleida si cal. Jo a les bones el que vulguis, però a les males no em coneixes prou bé. Ah! Estaria bé que fessis una visiteta al senyor rector per arreglar la barrabassada del diumenge. Ja saps, més val tenir les coses en ordre, per si de cas, i de passada quedes bé. Oi que m'entens?

El Pepe, llest com la gana, aprenia ràpid. No havien passat ni dos mesos que s'havia posat al corrent de tots els ressorts de la casa i, complaent com era, es va fer realment l'amo del Casino. Aviat es va adonar que els secrets d'aquella casa, que tanta xerrameca provocava entre tots aquells que mai no tindrien ocasió de posar-hi els peus, tenien molt poc interès; no deixaven de ser debilitats vulgars i maledicències de cafè; de cafè de senyors, però, al cap i a la fi, iguals a tots els altres. Tanmateix, de seguida va entendre que saber callar era tan important com que aquella gent percebés que estava al corrent de les seves misèries, poques o moltes.

Al Casino, la política es coïa al pis de dalt, de fet entre quatre. Ells decidien els candidats, comptaven els possibles suports i, si convenia, quins vots s'havien de comprar i a quin preu. Tanmateix, una part d'aquesta s'havia de fer a la planta baixa: allí s'hi convocava els addictes, es repartien les consignes i s'organitzaven els grups que les acabarien imposant, si molt convenia, a garrotades. El Pepe, sense desatendre les seves obligacions, prompte va posar el nas en tot allò que passava a la planta baixa. Allí, pensava, hi tenia, coix i tot, un campet per a córrer. No li va costar gaire guanyar-se la confiança d'alguns d'aquells senyors, de *don* Isidre el primer, que aviat es van adonar que lligava caps de pressa i que parlava el mateix llenguatge que els pagesos del poble.

Tot i que li feia mandra, va anar a veure, com li havia indicat *don* Isidre, el senyor rector. Ja feia uns quants anys que confessar-se se li feia costa amunt, però va pensar que era millor prendre-s'ho pel costat positiu ja que, com calia suposar, el mossèn estava perfectament al corrent de les darreres malifetes i, posats a buidar el pap, no venia d'un pam. Més valia fer net del tot: vida nova i de *frente!*, va recordar sorneguer. D'altra banda, si es volia situar bé en el camp de les dretes, estar bé amb l'Església era bàsic. Ell, al Casino sempre seria un empleat, mentre que a la parròquia sempre podria tenir més oportunitats ja que no li reclamarien ni quota d'entrada ni cap mensualitat.

La visita a la rectoria va ser molt profitosa, i no només per a l'ànima. Després d'una llarga conversa, més sobre aquest món que no pas sobre l'altre, el doctor Font li va despatxar l'absolució i una penitència, més aviat indulgent, potser per no espantar-lo. El senyor rector va comprendre, amb satisfacció, que aquell xicot veia les coses d'una altra manera. *Al segle XX, senyor rector*, li va colar amb un aplom

que va sorprendre l'eclesiàstic, *la política ja no la poden fer només quatre senyors, i si les dretes volen guanyar i l'Església ocupar el paper que li correspon, serà necessari implicar-hi més gent.*

—La defensa de la propietat, de la família i de l'ordre, doctor Font, interessa a més gent que als rics. Ara s'han de fer les coses d'una altra manera, tothom hi ha de poder sucra alguna cosa i dir-hi la seva. *L'ordeno i mando* s'ha d'acabar.

El despatx del senyor rector de Sant Bernat de Riucorb, el doctor Manuel Font, estava presidit per un gran santcríst. Era d'unes dimensions moderades, però estava ben il·luminat i era força xafarder, ja que dominava molt bé la plaça de l'Església i un bon tros del carrer dedicat a *don* Domingo Cardenal, fins l'entrada del cafè Victòria. L'abadia era un casalot gran i un xic desballestat que demanava des de feia anys una bona repassada; la façana principal donava a la plaça de l'Església i els darreres, on hi havia un petit jardí i una mica d'hort, s'abocaven, per una petita espona, cap a les terres de conreu. El doctor Font hi vivia amb una majordoma, la senyora Emília, una cosina germana una mica més gran que ell i que havia enviduat ja feia una colla d'anys. La senyora Emília era una mica gatamaula, d'aquelles dones que sembla que sempre s'estiguin fent perdonar, però que no en deixen passar ni una, sobretot quan calia defensar la parròquia o el doctor. Aquest, tot i que havia fet un doctorat en sagrada teologia al Pontifici i Metropolità Seminari de Tarragona, no aconseguia que el conjunt dels feligresos se li adrecessin amb aquest tractament acadèmic, si no en molt comptades ocasions o pel grupet d'incondicionals; també en això tenia enveja de *don* Isidre, que havia imposat a tothom aquell tractament de *don*, que tots dos consideraven tan respectable i distingit. El doctor Font, doncs, tenia posats els ulls en l'arxiprestat de les

Borges, una plaça que, pensava, li podia obrir el camí cap a una canongia. Mentre, havia de bregar en aquell poble i no li dolia pas: era prou gran i amb una lluita política viva i difícil. Si d'aquí en surto ben parat, reflexionava, el senyor bisbe m'ho ha tenir en consideració.

El doctor Font detestava el liberalisme, origen, afirmava de manera acalorada, de tots els mals moderns, i la democràcia com a sistema polític. Per ell no hi havia més democràcia que l'ordre natural de les coses, instaurat per Déu Nostre Senyor i revelat a la Santa Mare Església, tota la resta no era sinó música celestial i ganes d'embolicar la troca. *Les democràcies modernes*, no es cansava de repetir, *no són sinó plutocràcies en les quals el poble no ha de fer sinó votar allò que volen els de dalt*. Coherent amb aquestes idees, estava subscript al *Diario de Lérida* i *El Siglo Futuro*, però, quan tenia ocasió, al Casino, s'empassava *La Vanguardia* de dalt a baix.

—Doctor, amb aquestes males lectures perdreu la canongia —l'apostrofava l'Apotecari, que quan tenia ganes de molestar-lo posava l'inusual doctor per endavant—, i, potser, us condemnareu i tot. Aquest periòdic està a les ordres de la secta, em podeu ben creure, ho sé de bona font.

El senyor rector havia escoltat amb satisfacció aquell xicot del qual, només feia una hora, no n'hagués donat ni un ral. Li quedava el dubte, però, de quines cartes jugava: si només les de *don* Isidre, al cap i a la fi era el seu protector, o també podia jugar les de la parròquia o si, simplement, i podia ser ben bé així, jugava sobretot les seves. Fos com fos, li va veure disposició, i encara que només fos per compensar la influència de l'amo i senyor de la Torre Gran, que era en el camp de les dretes el seu principal rival, li havia de fer confiança. Sabia perfectament que al Casino era molt ben rebut i que la seva opinió era molt respectada, però que

allí no manava i fins i tot havia de suportar unes burletes que en un altre lloc, menys restringit, es guardarien com d'escaldar-se de fer-les. Ara, si com deia el Pepe, el Casino es veia obligat a fer política d'una altra manera, no els quedaria més remei que acudir al Cercle Catòlic, i allí, ell, tenia la paella pel mànec.

El Cercle Catòlic feia la viu viu a la planta baixa de l'abadia i les seves activitats es reduïen a acudir, amb la bandera, a les diferents processons i a donar suport a les candidatures municipals que patrocinava el Casino. El Cercle sostenia el Sindicat Agrícola de Sant Isidre, creat quan van perdre tota influència a l'antic molí de la plaça de l'Oli, però mai no van aconseguir l'empenta del nou Sindicat de Pagesos, tot i que van saber aprofitar les facilitats que van trobar durant la Dictadura. Els *isidres* es van instal·lar, després de fer no poques obres de consolidació i adequació, en uns vells magatzems que l'abadia de Poblet tenia al poble, quan aquest era una senyoria dels monjos del Cister, i que des de feia anys es disputaven el municipi i l'Església.

Don Isidre ja ho tenia pensat des d'un bon començament: si el Pepe s'ho valia, li oferiria feina també a la Torre Gran. Allí hi havia moltes gaites per temperar i massa gent a manar: el vell Coronel ja feia temps que havia deixat els negocis a les seves mans i ell no arribava a tot; la Coronela, tot i que era una manaire capaç de dirigir un regiment de cavalleria, ja en tenia prou amb les coses de casa; el Majoral manjava molt bé els mossos, però no se li podien confiar ni les relacions amb els parcers ni missions de volada i el Rogelio, el xofer oficial i home de mil feines i de tota confiança, se l'havia de lligar curt ja que gastava molt poca atenció en les coses de cada dia. El Pepe, que al Casino la meitat del dia hi tenia poca feina, li aniria que ni pintat i així encara se'l faria més un dels seus.

Quan els socis del Casino es van assabentar de la jugada ningú no la va passar per alt i alguns, el senyor Felip el primer, van arrugar el nas. *L'Isidre*, va comentar el de cal Marxant al grupet de confiança, *aquesta vegada n'ha fet un gra massa; una cosa és que presideixi el Casino a perpetuitat i l'altre és que els altres siguem un zero a l'esquerra.*

En quatre dies el Pepe s'havia fet imprescindible a la Torre Gran. Fins i tot la Coronela, que quan el marit li va exposar la idea de llogar-lo va dubtar que fos una bona idea barrejar les coses de la casa amb les de fora, es va acostumar a l'esperit resolutiu del nou home de confiança. I al xicot no li va costar gaire descobrir-li les flaques i saber com manejar-la.

—Mira, noi —li va engegar un matí *don Isidre*—, la senyora i jo, més ella, que aquestes coses les dones sempre les veuen abans, ens hem adonat que tu i la Rosalia us passeu moltes estones junts i sembla que no pas malament, si hem de fer cas de les rialles. Jo no sé el que penses ni t'ho preguntaré, però si la noia t'agrada i tot arribés a fi de bé, podeu comptar amb tot el nostre suport, i ja saps que jo mai no parlo per parlar. Jo sempre parlo amb efectiu, oi que m'entens? Si la noia no t'agrada, no he dit res, sobre gustos no hi res escrit i menys quan es tracta d'assumptes tan delicats, però al *tanto*, amb la Rosalia no vull disgustos, sempre l'hem considerada com si fos de casa.

La Rosalia era filla de la Remei Vilalta, la cuinera de la Torre Gran des de feia anys i dona de tota confiança de la Coronela, com abans ho havia estat de la senyora Maria, al cel sigui. Ja feia anys, la noia ara n'havia fet dinou, que la Remei va tenir una relliscada que va donar molt joc a totes les tertúlies i rotlles durant una llarga temporada. La majoria va atribuir el fet, sense cap mena de dubte, al Coronel: si tota la vida havia tirat a tort i a dret sense manies, no tenia res d'estrany que també piqués on ho tenia més a mà,

sobretot considerant que la Remei era soltera i una dona de molt bon veure, que estrany i tot era que no hagués pescat cap pagès amb ganes de menjar bé, perquè de cuinera com ella no n'hi havia cap altra al terme. Algunes dones, atentes a tot el que passava al poble i que no es quedaven mai amb la primera xafarderia, més que res per fer bullir l'olla, van treure comptes i l'embaràs coincidia, dia per dia, amb l'estada d'un viatjant de comerç amb tanta planta que semblava un artista de cine. *Dieu-li tonta a la Remei i ben fet que fa ella que pot, que carai!* Amb don Isidre ningú no hi va pensar, ja que era del domini públic que la Coronela el lligava curt i li feia ser tres vegades per setmana. *Així, deia, no li queden ganes ni forces per anar a rondar per aquests mons del diable, que la temptació fa el lladre. La fidelitat del marit, allixonava la jove a la sogra, s'ha de guanyar al llit, posant-hi una mica d'interès.* Aquesta, una mica sorpresa, no es va estar-se de comentar a les amigues: *sembla estrany i tot les coses que ensenyen ara a ca les monges.* La Coronela, com ella mateixa procurava que sabessin les amigues de confiança, més que interès hi posava entusiasme, de manera que per aquest costat compensava amb escriu el mal caràcter que lluiu en altres ocasions. Malgrat la severa abstinència, mai del tot complerta, que el matrimoni s'imposava durant la Santa Quaresma, a la Coronela de tant en tant li donaven rampells d'escrúpols i es veia a ella mateixa esclava de la carn; aleshores portava de corcoll el confessor de torn. Amb aquest tema la senyora era molt primmirada, però no li agradava que la fessin entrar en detalls. *Els capellans*, havia comentat més d'una vegada a alguna amiga íntima, *són uns tafaners i volen saber coses que no n'han de fer res.* Sempre li havia semblat que no haurien de fer tantes preguntes i demanar tantes circumstàncies: *sí, pare, ho vaig fer amb passió, sí, pare, despullada, del tot, pare, no, pare, per l'amor de Déu, amb el meu marit. Que a mi em sembla,* concloïa,

que preguntar tot això ho haurien de tenir prohibit. No m'he confessat? Doncs, ja està: l'absolució i passi-ho bé. Com que sempre va desconfiar que es pogués utilitzar el sagrament de la penitència per influir en els negocis o en la política de la Torre Gran, el doctor Font, que de ganer es moria de dirigir espiritualment la casa més influent del poble, aviat va quedar exclòs d'aquell ministeri sacramental.

—El senyor rector fa massa preguntes —argumentava la Coronela.

La Rosalia, en nàixer, no va aclarir els dubtes sobre qui podia ser el pare, ja que va sortir pastada a la seva mare. *Totes les putes tenen sort!*, van proclamar els decebuts per la coincidència. Mare i filla van continuar vivint a la Torre Gran, sobretot per disposició de la senyora Maria, que de cap manera no volia perdre una magnífica cuinera ni estava disposada a tolerar que la Remei, per culpa d'un mal pas, del qual mai no li va demanar explicacions, es pogués veure condemnada de per vida. Va cridar el vell de cal Fuster, que havia jurat i perjurat que mai més no dirigiria la paraula a aquella filla que els havia cobert de vergonya, i el va quadrar, que la senyora Maria, tot i no alçar mai la veu, quan convenia, sabia fer notar que era la mestressa de la Torre Gran. El diumenge del bateig, el Fuster va formar a la pica baptismal com si no hagués passat res, al costat de la senyora Maria, que era la padrina i que va carregar amb la despesa dels confits i la xocolatada que, per la canalla, van fer a cal Fuster.

No era una noia massa alta, però era ben proporcionada, de formes arrodonides que, sense cridar massa l'atenció, feien que més d'un es girés, amb interès, quan passava pel carrer. La seva mare havia procurat pujar-la allunyada de l'escàndol que havia provocat el seu naixement, però tampoc no li va amagar mai aquella circumstància, sobretot quan va començar a freqüentar el ball del Cafè Victòria. *Vés alerta,*

li deia, *que guapa i simpàtica com ets, de balladors no t'én faltaran. Però aquí al poble, que vulguin o els deixin casar-se amb tu no sé si en trobaràs cap.* Per això no va parar fins que va aconseguir que anés a Lleida a aprendre de modista, amb la senyoreta Martina, que vestia les mestresses i les filles de la Torre Gran i era la més acreditada de la ciutat. De pas, pensava la Remei, la costura mai no és tan pesada ni tan sacrificada com la cuina.

Llavors feia poc que, tot i les pressions de la mare, la Rosalia havia tornat al poble amb la idea de posar-se a treballar amb la senyora Llucietta per, més endavant, quedar-se el taller i la clientela. Amb el Pepe es van caure bé des del primer dia. *No pot ser un bon ballador, pobre,* li va comentar a la mare, *però és simpàtic i de conversa més amena que els xicots de cal Victòria, tant que no sembla ni del poble.* I a ell, la xicota li queia que ni feta a mida: guapa, simpàtica, endreçada i treballadora. Només hi veia un problema: l'ensopegada de la mare. Era una història de feia anys, però era ben conscient que si es casava amb la filla tot el poble hi posaria cullerada, i encara més si se sabia que havien rebut alguna cosa de la Torre Gran. Al Pepe el tenia corsecat no poder saber què podia significar “el nostre suport” que havia dit *don* Isidre; segons el que fos, rumiava, ben bé valia la pena suportar les quatre maledicències que, al capdavall, duren quatre dies, mentre que el matrimoni i el patrimoni és per tota la vida. No sabia on girar-se ni a qui demanar consell. Als de casa seva per descomptat que no els en diria ni una paraula fins que la decisió la tingués presa i sabés realment amb què comptava. Segur que s'emparrarien per les parets. Va pensar d'anar a veure el senyor rector. Li semblava que com que els capellans tracten tota mena de gent i d'assumptes el podria aconsellar. A més, es va dir, són gent discreta i de pas veurà que li tinc confiança i consideració.

El doctor Font va trobar la idea molt assenyada. Tant la mare com la filla, va assegurar, eren molt bones cristianes,

complidores amb la parròquia i gent cabal. *Que la mare va tenir aquella relliscada?* Es va preguntar el senyor rector. *Em sembla que ha pagat amb escriu la penitència*, es va respondre ell mateix. *Déu Nostre Senyor la jutjarà amb més enteniment i misericòrdia que no pas nosaltres. És clar*, va afegir, *que no es pot dir que Déu l'hagi premiat, perquè el pecat és el pecat, però la Rosalia val un Potosí i alguns dels que critiquen, i sé el que em dic, farien santament de callar, perquè ja ho va dir el Senyor: "No judiqueu, a fi de no ser judicats"*.

—I la Rosalia què hi diu?

—No ho sé, doctor, la veritat és que encara no hi he parlat...

—Aquesta sí que és bona! Has posat la carreta davant dels bous; potser serà millor que hi parlis, en aquests casos l'opinió de la xicoteta és la que fa el fet.

A la Rosalia, quan el Pepe li va explicar totes les seves cuites i els plans que havia començat a fer per a tots dos, li van pujar els colors a la cara i li va agafar un riure nerviós, com de ximplota. Li va dir que potser sí, que era molt simpàtic, però s'ho havia de rumiar i parlar-ho amb la mare. L'endemà a la tarda, a l'hora que la Rosalia acostumava a arribar de cosir a ca la Llucieteta, el Pepe rondava nerviós per davant de la Torre Gran. Un dia i mig, encara que fos per decidir la vida sencera, li semblava una eternitat i no preveia pas que la Rosalia pogués arribar sense haver-s'ho pensat i decidit. La Remei, des de la finestra de la seva habitació, al darrer pis, no perdia de vista el xicot i el seu caminar estrany. *No sé què li veu!*, va rondinar.

Passa cap dins, que vols ser la riota de tothom? La Rosalia el va empènyer suaument cap dins el pati interior de la casa per tal d'evitar les mirades indiscretas que esperaven, neguitoses, la seva arribada. Perquè encara que cap dels dos ho hagués comentat amb ningú, tota la Torre Gran ja estava

al corrent de l'assumpte. Un cop dins, protegida per l'ombra de l'estança, la Rosalia es va penjar del braç del noi alhora que li feia un petó a la galta. Van pujar a l'habitació de la Remei, que, amb llàgrimes als ulls, els va abraçar i els va fer les quatre recomanacions que exigia l'ocasió.

Després, la parella, acompanyats de la Remei, es van presentar davant dels senyors per assabentar-los de les seves intencions i rebre la seva aprovació i benedicció. *Don Isidre*, en nom de la senyora i en el seu propi, amb tota la propopeia que el cas requeria, els va felicitar i els va desitjar el millor a la vida i tots els fills que Déu Nostre Senyor els volgués enviar. *Remei*, va dir amb un nus a la gola, *des d'ara tens la família que la vida t'havia, amb males arts, furtat. Nosaltres estem molt satisfets amb aquesta boda i en agraïment al teu servei fidel, que esperem que puguis continuar encara una bona pila d'anys, volem regalar a la parella la casa de la tieta Conxita. No és per anar-hi a viure demà, però com que haureu de festejar una temporada, donarà temps a fer-hi les obres que calgui; això ja ho arreglarem els homes, oi Pepe?*

L'endemà, a l'hora de sopar, el Pepe va plantificar la nova a la seva família.

—Amb la filla de la Remei? Que vols que siguem la burla de tot el poble? Tu, nano, estàs boig, que no veus que tothom dirà que t'han comprat els amos perquè els treguis un pes de sobre?

El germà i la cunyada se li van encarar amb una gelosia mal dissimulada i, potser, amb un pèl de rancúnia. El pare va arrugar el nas desaprovant la decisió del fill.

—Més val que no crideu tant i mesureu les paraules. Si la Rosalia no pot entrar en aquesta casa, jo tampoc.

La mare aviat va tallar la discussió perquè si una cosa odiava eren els crits, sobretot entre els dos germans, i a més sempre havia desconfiat de la jove ja que la trobava massa

ÍNDIX

Com s'atreveix...?	7
1	15
2	65
3	109
4	145
5	191
De fet, en un primer moment... ..	219
6	227
7	243
8	279
9	311
Els nostres camins... ..	345
10	351
11	389
12	419
Ja fa una estona que el sol s'ha escolat... ..	459
13	467
Dramatis personae	511
Institucions, sindicats i partits	514
Nota bibliogràfica	517